

PRINCIPIUL AUTONOMIEI DE VOINȚĂ – FUNDAMENT AL DETERMINĂRII LEGII APLICABILE CONTRACTULUI COMERCIAL INTERNAȚIONAL

Natalia CIOBANU,
magistru în drept, lector superior, ASEM

SUMMARY

In private international law, the autonomy will indicates the freedom of the parties of an international contract to chose the law that will govern this contract. It is a widely accepted principle and the differences persist regarding the choice of the parties. The acceptance of the role of the will in choosing the applicable law has practical moments, related to the needs of international trade.

Keywords: international trade contract, the autonomy will, *lex voluntatis*, *lex contractus*

REZUMAT

În dreptul internațional privat, autonomia de voință indică libertatea părților unui contract internațional de a selecta legea care va governa acest contract. Este vorba de un principiu larg acceptat, iar diferențele subzistă în ceea ce privește limita alegerii de către părți. Admiterea rolului voinței în alegerea unei legi aplicabile are momente practice, legate de necesitățile comerțului internațional.

Cuvinte-cheie: contract de comerț internațional, autonomie de voință, *lex voluntatis*, *lex contractus*

Introducere. Autonomia de voință – în dreptul internațional privat – este facultatea rezervată părților unui contract de a înlătura dreptul intern normal aplicabil, substituindu-l cu alt drept pozitiv. Această autonomie nu reprezintă doar o posibilitate de a acoperi lacunele dreptului intern sau de a deroga de la normele sale dispozitive apelând la norme împrumutate dintr-un drept străin.

În virtutea principiului *lex voluntatis*, părțile pot desemna explicit sau implicit legea care va cămuri integralitatea operației juridice dintre ele, respectiv formarea, efectele, executarea și stingerea obligațiilor contractuale, afară dacă *lex contractus* nu a fost stabilită în mod imperativ printr-o convenție internațională.

Metode aplicate și materiale utilizate. La elaborarea articolului au fost utilizate diverse metode de cunoaștere, cum ar fi: metoda formal-juridică, analiza, sinteza, logica și analiza comparată. Metodele general-științifice de abordare logică și de sistem, precum și metoda istorico-juridică au permis evidențierea principalelor tendințe și legități ale obiectului de studiu. Materialele cercetării sînt constituite, în

special, din instrumente internaționale și comunitare, precum și din legislația în domeniu a Republicii Moldova.

Rezultate și discuții. În majoritatea sistemelor de drept se admite ca părțile să desemneze legea aplicabilă unor raporturi juridice în temeiul autonomiei de voință a acestora. Cu alte cuvinte, este vorba de o anumită atitudine a părților contractante față de legea care urma să guverneze contractul pe care îl încheie. Această atitudine se poate manifesta în diferite moduri, începînd cu simpla și completa ignorare a legăturii dintre contractul lor și un anumit sistem de drept și terminînd cu acea atitudine în care părțile contractante, conștiente de legătura contractului lor cu anumite sisteme de drept, își manifestă în mod evident intenția ca raporturile lor contractuale să fie guvernate de către unul din aceste sisteme de drept.

Prin *autonomie de voință* înțelegem acel principiu potrivit căruia părțile unui contract cu elemente de extraneitate pot să aleagă, prin acordul lor de voință, *lex contractus*. Principiul autonomiei de voință se întemeiază pe numeroase considerente teoretice și practice [5,

p. 211]. În primul rînd, el implică egala recunoaștere a sistemelor naționale de drept civil și comercial, indiferent de sistemul social-economic căruia ele aparțin. În aceeași privință, este semnificativ faptul că Savigny și Mancini au postulat, în același timp, egalitatea legislațiilor interne și principiul autonomiei de voință.

În al doilea rînd, normala desfășurare a relațiilor comerciale internaționale reclamă uniformizarea normelor conflictuale în acest domeniu, pe o scară cît mai largă. Sistemele conflictuale ale diferitelor țări prezintă o mare diversitate cu privire la determinarea legii contractului, în cazul în care aceasta nu a fost desemnată de părți [5, p. 211]. Norma *lex voluntatis* este comună majorității sistemelor de drept internațional privat. Această uniformitate trebuie păstrată și consolidată prin elaborarea în continuare a principiului amintit în același spirit – de a ajunge la soluții comune pentru probleme comune.

În al treilea rînd, principiul *lex voluntatis* răspunde cel mai bine necesităților caracteristice circuitului comercial: securitatea și previzibilitatea. Principiul amintit le permite părților să aleagă, ca

lex contractus, dreptul material al acelei țări care îndeplinește un rol important într-o anumită ramură a colaborării economiei internaționale. Concesiile reciproce pe care le implică orice tranzacție comercială ar întâmpina serioase dificultăți, dacă unul dintre parteneri ar trebui să se conformeze cu strictețe dispozițiilor prestabilite de legislația sa, fără să poată lua în considerație și, eventual, accepta propunerile susținute de celălalt contractant, în temeiul unui alt sistem de drept [5, p. 212].

Aplicarea principiului autonomiei de voință se justifică, deoarece [7, p. 193]:

- părțile sînt în măsură să indice legea statului cu care raportul lor juridic prezintă cele mai strînse legături;
- dreptul străin poate fi administrat mai ușor în cazul în care dreptul intern al unor state nu este adaptat corespunzător relațiilor internaționale;
- acest principiu asigură securitatea dreptului în sensul că se aplică o lege cunoscută de părți, față de dispozițiile căreia se supun prin voința lor;
- acest principiu asigură o unitate de reglementare pentru părțile care încheie în mod curent raporturi juridice cu element de extraneitate (în acest fel, toate raporturile juridice vor fi supuse aceleiași legi);
- prezintă avantajul adaptării contractului la condițiile juridice variate ale diferitelor sisteme de drept.

Autonomia de voință a fost formulată pentru prima dată de Ch. Dumoulin [9, p. 58-59] (1500-1585) în privința convențiilor matrimoniale, ca peste 20 de ani să fie extinsă de acesta asupra tuturor contractelor.

În practica franceză, abia la 5 decembrie 1910 o hotărîre a instanței supreme a declarat expres că „legea aplicabilă contractelor este aceea pe care părțile au adoptat-o”. În secolul trecut, instanțele fran-

ceze păreau a fi admis mai adesea competența legii de la locul încheierii contractului, fără să rezulte că înțelegeau că este vorba de o competență imperativ impusă de lege sau că au ajuns la această concluzie exprimînd împrejurările în care s-a încheiat contractul.

În Germania, autonomia a fost preluată de Savigny. În Italia, Mancini primește autonomia de voință în contracte. În Olanda, aceeași teorie a fost introdusă în sec. al XVI-II-lea [8, p. 187].

Potrivit acestei teorii, întrucît voința umană este liberă (autonomă), părțile contractante, exclusiv prin voința lor, pot da naștere unui contract care își va produce efectele urmărite de părți. Așadar, voința juridică a părților, acordul lor de voință este un factor esențial al contractului.

Astăzi, teoria autonomiei de voință (*lex voluntatis*) permite părților unui contract cu un element de extraneitate să aleagă dreptul care-l va reglementa.

În 1991, Institutul Dreptului Internațional a confirmat opinia potrivit căreia autonomia de voință a devenit unul din principiile fundamentale ale dreptului internațional privat. Nu în ultimul rînd, la aceasta au contribuit convențiile internaționale specificînd autonomia de voință în conținutul lor – Codul Bustamant (1928), Convenția de la Haga (1955) asupra legii aplicabile vânzării cu caracter internațional de bunuri mobile corporale, Convenția de la Roma (1980) privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, Convenția de la Haga (1986) privind legea aplicabilă contractelor de vânzare internațională de mărfuri, Convenția interamericană (1994) privind legea aplicabilă contractelor internaționale. Trebuie menționat faptul că, deși Convenția interamericană are forță doar între Mexic și Venezuela, totuși ea reprezintă un semn de acceptare și funcționare a acestui principiu.

Art. 3 din Convenția de la Roma reglementează: „Contractul este supus legii alese de părți”. Din acest text reiese nu numai autonomia de voință a părților, ci și recunoașterea supremației legii, în sensul că părțile pot să aleagă ca lege aplicabilă contractului numai o lege ce aparține ordinii juridice a unui stat.

O altă reglementare la nivel european privind dispozițiile care se aplică în cazul încheierii unor contracte civile sau comerciale există în Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului, din 17 iunie 2008, privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I), acesta din urmă înlocuind Convenția de la Roma.

Regulamentul Roma I este un instrument juridic integral, care are ca obiect determinarea legii aplicabile obligațiilor contractuale [13]. Păstrînd principiul de bază al Convenției de la Roma – că părțile contractuale pot alege legea ce le guvernează tranzacția (*lex voluntatis*), Regulamentul Roma I introduce schimbări structurale în norme implicite. În temeiul art. 3, autonomia părților este destul de largă: alegerea legii aplicabile poate fi expresă sau tacită, aceasta din urmă dacă este demonstrată cu o certitudine rezonabilă de circumstanțele cauzei, cum ar fi clauza alegerii instanței, referința la un anumit instrument juridic național, folosirea contractului formular standard al unui anumit sistem de drept național, folosirea termenilor-standard pentru un anumit sistem de drept național etc.

Mai mult, *lex voluntatis* poate captura întregul sau o parte din contract și poate avea loc sau se poate modifica în orice moment. Totuși, alegerea ulterioară a unei alte legi aplicabile nu poate afecta în mod advers valabilitatea formală a contractului sau a drepturilor terței părți. În plus, alegerea de către părți a legii care să le guverneze contractul, care la acea vreme se

facea numai în legătură cu o singură țară (situații interstatale), nu are loc ca o alegere a legii, ci mai degrabă ca o alegere a condițiilor contractului. Asta înseamnă că prevederile legale din țara respectivă, care nu sînt derogabile prin acord (*ius cogens*), se aplică întotdeauna. Transferat la nivelul UE, acest principiu dictează că în cazul în care toate celelalte elemente relevante situației în momentul alegerii sînt situate în unul sau mai multe state-membre fără nicio legătură cu un stat-nemembru (situații în interiorul UE), alegerea unui stat-nemembru nu previne aplicarea dispozițiilor obligatorii (*ius cogens*) ale legii UE [12].

Pentru stabilirea legii contractului, dreptul internațional privat al Republicii Moldova se conduce după principiul potrivit căruia părțile au dreptul să-și aleagă legea aplicabilă contractului cu element internațional.

În acest sens, art. 1610 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova dispune că contractul este guvernat de legea aleasă prin consens de părți, în continuare alin. 2 al aceluiași articol precizează că părțile contractului pot stabili legea aplicabilă atît întregului contract, cît și unor anumite părți ale lui, iar alineatul (3) din același articol arată ca alegerea legii aplicabile contractului trebuie să fie expresă ori să rezulte neîndoielnic din cuprinsul acestuia sau din alte împrejurări, înțelegerea privind alegerea legii aplicabile contractului poate fi modificată prin acordul părților în orice moment – atît la încheierea lui, cît și în orice alt moment ulterior. Părțile contractului sînt în drept să convină oricînd asupra modificării legii aplicabile. Modificarea acordului asupra legii aplicabile, convenită ulterior datei încheierii contractului, are efect retroactiv, fără să aducă atingere validității formei contractului sau drepturilor dobîndite de către terți în legătură cu acest contract.

În dreptul internațional prevalează două puncte de vedere ce reglementează autonomia de voință a părților: doctrina continentală și cea engleză. Astfel, conform doctrinei și practicii continentale, părțile contractante își pot subordona contractul numai acelei norme de drept cu care contractul este legat nemijlocit; cum sînt, de exemplu, locul încheierii sau îndeplinirii contractului sau dreptul domiciliului ori cetățeniei uneia din părți etc. Părțile nu pot alege un sistem de drept care nu are nicio legătură cu contractul încheiat. De exemplu, doi cetățeni domiciliați în Anglia încheie o convenție în timpul călătoriei lor în Franța și determină New-Yorkul ca locul îndeplinirii obligației. În acest caz, ei pot alege dreptul englez, francez sau american, și nu cel chinez.

Dacă părțile aleg sistemul de drept ce nu este legat cu personalitatea lor sau contractul încheiat de ei, prin urmare dreptul aplicat contractului trebuie să fie stabilit astfel ca în cazul în care părțile nu și-ar fi ales sistemul de drept. Presupunem că contractul analizat mai sus este cel mai mult legat de dreptul englez. Aceasta, însă, nu înseamnă că dreptul chinez, ales de părți, nu poate fi aplicat în niciun caz. Aplicarea lui depinde de faptul dacă el contravine deciziei imperative (sau prohibitive) caracteristice dreptului contractual, în cazul dat – dreptului englez. Luînd în considerație faptul că în relațiile contractuale normele imperative de drept se întîlnesc destul de rar, reiese că dreptul ales de părți, de regulă, se aplică chiar și atunci cînd nu este legat nemijlocit cu convenția.

Dreptul englez se bazează pe principiul *nelimitării autonomiei părților contractante*. „Intenția prevăzută de contract (...) este hotărîtoare” (lord Atkin). „Poziția că intenția părților contractante este criteriul care determină sistemul de drept ce trebuie să reglementeze convenția este prea clară, ca să mai

fie contestată” (lord Lindly). „Unica întrebare ce trebuie să fie lămurită constă în determinarea dreptului avut în vedere de părți ca drept ce le reglementează convenția” (lord Halsberry). Niciun principiu al dreptului internațional privat englez nu a fost formulat așa de des.

Diferența dintre doctrina continentală și cea engleză, în principiu, nu este așa de semnificativă, cum s-ar părea la prima vedere. Doctrina continentală admite alegerea de către părți a unuia dintre sistemele de drept cu care contractul este legat nemijlocit, iar dacă alegerea nu atinge normele imperative, atunci părțile pot alege orice sistem de drept. Doctrina engleză permite alegerea oricărui sistem de drept din cele existente pe globul pămîntesc, care ar putea fi comod și rezonabil pentru scopuri comerciale [11, p. 209].

Autonomia de voință în dreptul internațional privat înseamnă cu mult mai mult decît o simplă libertate a contractelor. În dreptul intern, libertatea contractelor este limitată de existența regulilor imperative și prohibitive din sistemul de drept al contractanților, ceea ce se numește *reguli de ordine publică și bune moravuri*. Părțile au libertate în măsura în care înlocuiesc sau dau deoparte regulile supletive-facultative din propria legislație, din dreptul lor pozitiv.

Libertatea părților de a-și alege legea aplicabilă contractului se analizează ca o autonomie derivată a voinței, conferită de o ordine juridică determinată. Părțile interesate se bucură de dreptul de a supune raporturile lor patrimoniale unei legi care poate fi alta decît cea națională, fiindcă sistemul juridic național le recunoaște o atare facultate. Libertatea de a alege *lex contractus* se exercită, așadar, în activitatea de comerț exterior, în limitele și în condițiile fixate de legislația autohtonă, dacă aceasta are calitatea de *lex fori*. Legislația noastră acordă părților, în operațiunile de comerț

exterior și de cooperare economică internațională, posibilitatea unei largi opțiuni în alegerea sistemului de drept care urmează să le guverneze raporturile juridice. Ele au deci facultatea să desemneze ca *lex contractus* nu numai sistemul de drept autohton, ci deopotrivă o legislație străină pe care o consideră convenabilă.

Părțile pot determina legea aplicabilă contractului pe care l-au încheiat numai datorită faptului că această opțiune este permisă și reglementată de dispozițiile legale. Voința părților constituie numai un indiciu de localizare a contractului, neputînd să se „emancipeze” de sistemul legal sub incidența căruia părțile negociază și încheie respectivul contract [5, p. 247]. Părțile dintr-un contract se pot referi la legea unei țări în două moduri: fie pentru ca acea lege să fie *lex causae* a contractului respectiv, fie numai pentru ca dispozițiile acelei legi să servească spre a determina conținutul contractului (recepțiunea contractuală). O distincție între aceste două moduri în care părțile, cu ocazia încheierii unui contract, se pot referi la o lege străină este foarte importantă, deoarece între ele există diferențe esențiale cu efecte juridice deosebit de importante.

În ipoteza legii străine luate în considerație cu titlul de *lex causae*, referirea părților la legea unei anumite țări se face nu pentru a se preciza și completa voința lor cu privire la conținutul contractului, ci pentru a determina, în acest mod, legea aplicabilă contractului lor [6, p. 13]. Cu alte cuvinte, legea străină este luată în considerație cu titlu de lege, anume ca un întreg sistem de drept. O primă consecință constă în faptul că referirea părților nu se poate face decît la un anumit sistem de drept, dintr-o anumită țară, adică avînd acolo aplicare efectivă. Cînd părțile prevăd în contractul lor că se va aplica legea țării vînzătorului, atunci

înseamnă că instanța arbitrală sau judecătorească, spre a interpreta și a da soluția ce se impune, se va adresa sistemului de drept din țara vînzătorului, în calitatea acestuia de *lex causae* [10, p. 210].

Misiunea instanței arbitrale sau judecătorești diferă în funcție de tipul de teorie a autonomiei de voință ce se adoptă: *subiectivă* sau *obiectivă*. Dacă se adoptă teoria subiectivă, rolul arbitralului sau judecătorului este pasiv, în sensul că se limitează la a constata existența voinței părților manifestate într-un sens sau altul. Dacă se adoptă teoria obiectivă, arbitralul sau judecătorul trebuie să stabilească sistemul legal cu care contractul are cele mai strînse legături. Dacă după încheierea contractului conținînd o asemenea alegere a legii aplicabile, dreptul din țara respectivă se modifică, judecătorul va ține seama de toate modificările survenite în țara de origine a dreptului aplicabil, deoarece părțile, prin voința lor, au plasat contractul în cîmpul de aplicare a acestei legi. Contractul a devenit, după caz, un contract german, francez, român, moldovenesc, după cum legea aleasă de către părți constituie dreptul uneia dintre țările în al cărei spațiu juridic a fost plasat contractul.

Determinarea conținutului legii străine alese de părți spre a cîrmui contractul lor se bucură de același regim juridic ca și legea forului, instanța arbitrală, respectiv judecătorească, avînd aceeași răspundere în ceea ce privește stabilirea adevărului juridic. O primă consecință o constituie problema probei legii străine: legea străină aplicabilă prin acordul părților se bucură de aceeași considerație și de același tratament ca și legile forului și, de aceea, instanța arbitrală sau judecătorească trebuie să procedeze în același mod, ca și cum ar fi vorba de legea forului, cu privire atît la mijloacele de probă, cît și la consecințele imposibilității de a proba dreptul străin [5, p. 212].

În această din urmă situație, dacă legea străină nu poate fi dovedită, consecința nu poate fi de a se respinge acțiunea pentru lipsă de probă a legii aplicabile, ci doar că în lipsă de o altă lege aplicabilă se aplică *lex fori*.

O altă consecință se referă la interpretarea legii aplicabile alese de către părți în calitate de *lex causae*. Într-adevăr, interpretarea legii străine alese de către părți nu se va face după regulile de interpretare a clauzelor contractuale, deoarece dispozițiile legii străine nu s-au încorporat în contract, nu au fost convertite la nivelul clauzelor contractuale, ci ele își păstrează tot timpul natura lor de dispoziții legale. De aceea, interpretarea lor se va bucura de același regim juridic ca și dispozițiile oricărei legi.

Astfel, *lex voluntatis* este determinarea legii aplicabile contractului de comerț internațional prin acordul părților. Această modalitate se mai numește și „alegerea dreptului”, deoarece părțile contractante, în prezența mai multor legi „în conflict” aplicabile contractului lor, „aleg” un sistem de drept pe care îl consideră mai convenabil spre a governa totalitatea raporturilor lor juridice (*electio juris* sau *law shopping*), respectiv formarea, efectele, executarea și stingerea obligațiilor contractuale. Prin folosirea clauzei *electio juris*, părțile evită incertitudinile pe care le provoacă un conflict de legi datorat caracterului internațional al contractului [4, p. 207]. Această alegere se poate face în mod indirect, determinînd norma conflictuală (de drept internațional privat), care, la rîndul ei, va indica dreptul material aplicabil sau în mod direct, alegînd dreptul material aplicabil, aceasta din urmă alegere fiind mai des recomandată și utilizată în practică, deoarece prin alegerea dreptului material se evită și dificultățile pe care le prezintă o eventuală retrimiteră.

Principiul *lex voluntatis* consti-

tuie o normă de drept, iar nu un izvor de drept. Ca urmare, voința părților dintr-un contract comercial internațional de a desemna *lex contractus* nu are o valoare originară, autonomă, desprinsă de orice sistem de drept. Ea își are temeiul și limitele în principiul *lex voluntatis* consacrat de sistemul de drept internațional privat al forului. Același principiu constituie o normă de drept internațional privat, care, ca orice normă conflictuală, are doar rolul de a determina legătura unui contract de comerț internațional cu sistemul de drept material al unui anumit stat. Deși ales de către părți prin acordul lor de voință, sistemul de drept material al unui anumit stat nu încetează prin aceasta să fie un sistem de drept național. Odată ce părțile au desemnat legea contractului comercial, acesta intră sub regimul juridic prevăzut de această lege, cu toate consecințele care decurg de aici. Astfel consacrat și fundamentat, principiul *lex voluntatis* își limitează câmpul de aplicație la sfera contractelor de comerț internațional. Constituind o normă de drept internațional privat, el se aplică numai acelor contracte care au un element de extraneitate, fiind internaționale [11, p. 79].

Concluzii. În dreptul internațional privat, autonomia permite părților să opteze pentru legislația care va cămuri contractul. Formularea pare foarte largă. Dar numeroase nuanțări se impun: în primul rând, trebuie să fie vorba de un contract cu un element străin. Acest element străin trebuie să fie introdus artificial, pentru a obține scoaterea contractului de sub imperiul unei anumite legi, de obicei, de sub imperiul legii imperative a statului căruia îi aparțin contractanții sau numai unul dintre ei. Pentru a declara inoperant un asemenea contract, putem să facem apel la fraudă, la lege sau să învederăm că în realitate nu sînt îndeplinite condițiile cerute pentru

a ne găsi în fața unui contract cu un element străin (simulație, elementul străin nu este real).

Din aceste considerente, conchidem, în primul rînd, că legea aleasă de către părți în temeiul principiului *lex voluntatis* nu este încorporată contractului, ci contractul este supus acesteia. În al doilea rînd, acordul părților cu privire la determinarea legii aplicabile este eficace, întrucît norma conflictuală permite un astfel de acord. Nu în ultimul rînd, obligațiile contractuale își au temeiul în *lex contractus* determinată de părți, a cărei autoritate se impune părților din momentul în care acestea au plasat contractul în sfera respectivei legi.

Referințe bibliografice

1. Codul civil al Republicii Moldova din 11.06.2002, nr.1107/2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
2. Convenția Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri de la Viena, din 11 aprilie 1980. Republica Moldova a aderat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1214-XIII din 25.06.1997. În: Tratatate internaționale, 1999, volumul 13.
3. Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I). În: Jurnalul Oficial al UE L 177/6 din 2008, <http://www.eur-lex.europa.eu>
4. Băieșu Victor, Căpățînă Ion. Drept internațional privat. Note de curs. Chișinău, 2000.
5. Bobei Radu-Bogdan. Calificarea și conflictul de calificări în dreptul internațional privat. București: Editura C.H.Beck, 2005.
6. Deleanu S. Legea aplicabilă contractului de comerț internațional În: Revista de drept comercial română, nr.7, 1993.
7. Diaconu Nicoleta. Dreptul internațional privat. București: Editura Lumina Lex, 2002.
8. Jakotă Mihail Vasile. Drept in-

ternațional privat, vol. II. Iași: Editura Chemarea, 1997.

9. Macovei Ioan. Drept internațional privat. Iași: Editura ARS LONGA, 1999.

10. Popescu Tudor R. Dreptul comerțului internațional. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983.

11. Ștefănescu B., Rucăreanu I. Dreptul comerțului internațional, EDP, 1983.

12. <http://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2012>